

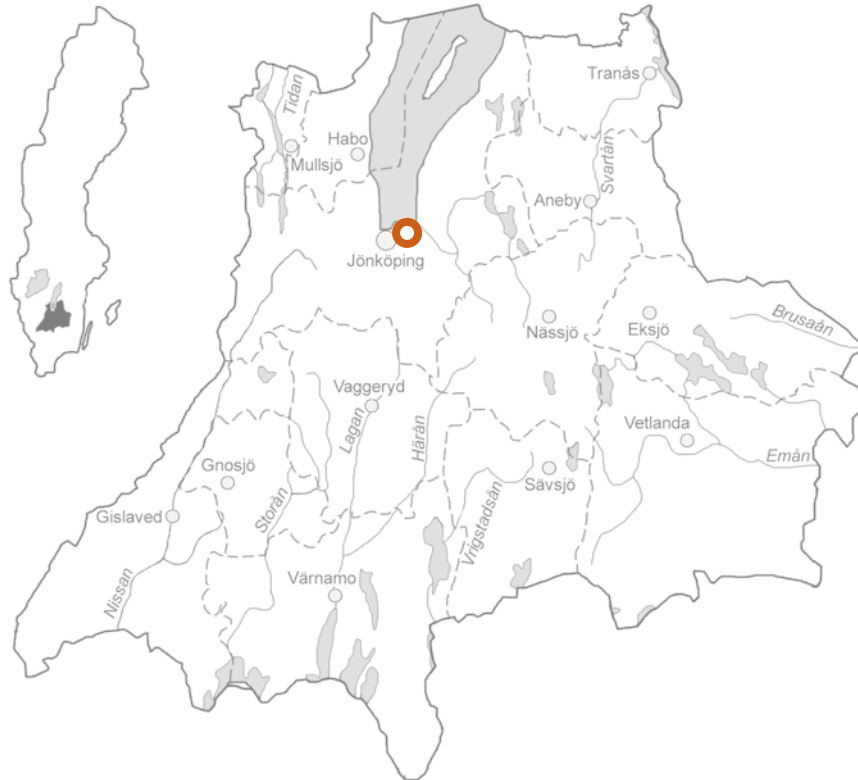
Kv. Vasen 3 m.fl.

Arkeologisk utredning inför byggnation av bostadshus inom fastigheterna Vasen 3 och 5 samt Vasallen 1 och Vasa 1. Jönköpings socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län.

Kv. Vasen 3 m.fl.

Arkeologisk utredning inför byggnation av bostadshus inom fastigheterna Vasen 3 och 5 samt Vasallen 1 och Vasa 1. Jönköpings socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län.

Jönköpings läns museums dnr: 2022-203
Länsstyrelsens dnr: 431-4721-2022

Rapport, foto och ritningar: Jörgen Gustafsson
Rapportgranskning: Lotten Haglund
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Distribution: Digital pdf

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY. Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>.

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd: Fastighetskartan © Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091. Terrängkartan, samt GSD–Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2023

Innehåll

Sammanfattning och åtgärdsförslag.....	5
Inledning.....	7
Målsättning och metod.....	7
Topografi	7
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	8
Tidigare undersökningar.....	8
Resultat.....	9
Kartanalys.....	9
Fält	11
Fynd	11
Utvärdering av undersökningsplanen	11
Administrativa uppgifter.....	12
Referenser.....	10
Kartmaterial.....	10
Tryckta källor och litteratur	11

DEN UPPDRAGSARKEOLOGISKA PROCESSEN

Uppdragsarkeologin regleras av 2 kap. 10–14 §§ i Kulturmiljölagen samt genom allmänna råd och föreskrifter. Arkeologiska uppdrag indelas i flera etapper: arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning. Processen syftar i första hand till att bevara fornlämningarna, vilket är grundtanken i kulturmiljölagen.

Arkeologisk utredning

Arkeologisk utredning brukar göras i två steg. Den första etappen, steg 1 (AU1), innebär att befintlig kunskap i form av arkivmaterial, äldre handlingar och historiska kartor samt litteratur och uppgifter om tidigare undersökningar sammanställs med syfte att se om fornlämningar berörs av arbetsföretaget. Därtill görs en fältinventering i syfte att lokalisera tidigare okända fornlämningar. Steg 2 (AU2) utgör den del som innebär markingrepp i form av sökschakt med grävmaskin och provrutsgrävning. Om det konstateras förekomst av fornlämningar så kan dessa, om de inte kan bevaras, gå vidare till en arkeologisk förundersökning.

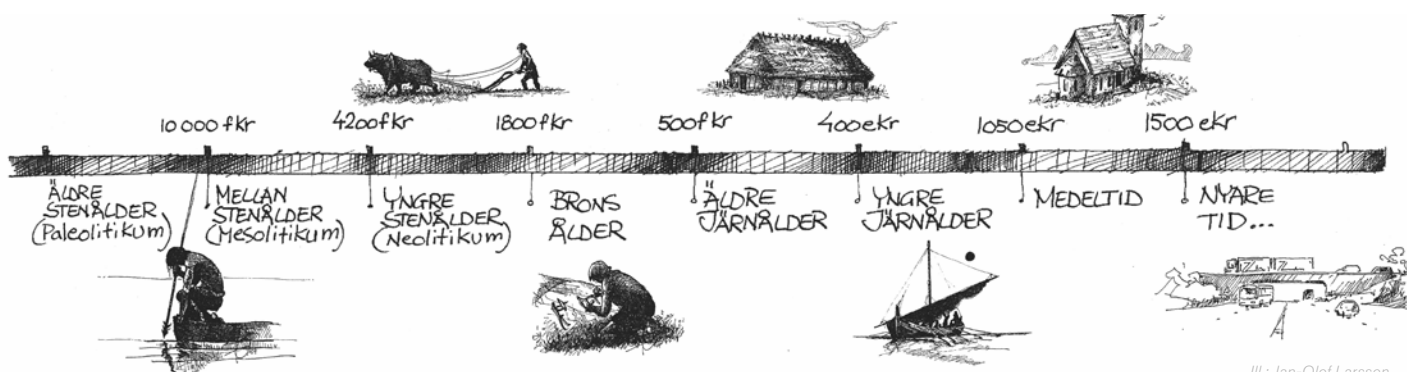
Arkeologisk förundersökning

En arkeologisk förundersökning (FU) syftar till att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att ta till vara fynd. Resultaten ska kunna ligga till grund för länsstyrelsens bedömning av kunskapspotentialen inför kommande beslut om tillstånd till ingrepp i en fornlämning. Förundersökningen ska också ge underlag för företagarens (exploatörens) vidare planering. Om fornlämningen efter förundersökning bedöms vara välbevarad och ha vetenskaplig potential går det vidare till nästa steg i processen - en arkeologisk undersökning.

Arkeologisk undersökning

En arkeologisk undersökning (UN) utförs med anledning av att en fornlämning behöver tas bort. Syftet med en arkeologisk undersökning är att dokumentera en fornlämning, ta till vara fornfynd, rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap av relevans för myndigheter, forskning och allmänhet. Dokumentationsmaterialet och fynden ska bevaras för framtiden samt tolkas vetenskapligt och infogas i ett kulturhistoriskt sammanhang. Undersökningen innebär att hela eller delar av fornlämningen slutgiltigt tas bort. Efter att fornlämningen tagits bort är marken fri att exploatera ur fornlämningssynpunkt.

Mer information om den uppdragsarkeologiska processen finns på Riksantikvarieämbetets hemsida.

Ill.: Jan-Olof Larsson

Sammanfattning

Jönköpings läns museum har under maj månad 2023 genomfört en arkeologisk utredning inför byggnation av bostadshus inom fastigheten kv. Vasen 3 m.fl. på Österängen i Jönköping.

Enligt kartanalysen bestod området av lågproduktiv ängsmark från mitten av 1600-talet ända fram till 1800-talets mitt. Det är troligt att grässlänterna från Bondberget och norrut mot de planare områdena vid Sanna och Rosenlund i långa tider använts som ängsmark innan hagmarken vidtog längre söderut upp mot Bondbergets topp.

Vid schaktningen kunde vi konstatera att i stort sett hela området bestod av påförda lermassor, som sannolikt kommer från urschaktningen för husen när de byggdes i slutet på 50-talet. Flera djupschakt grävdes där vi kunde konstatera att det i stort sett var omöjligt att fastställa vad som var den ursprungliga markytan. Inga anläggningar påträffades. I övrigt grävdes också tio fyndtomma provrutor.

Inga fornlämningar påträffades.

Figur 1. Utdrag ur den digitala fastighetskartan. Ekonomiska kartans blad 64E0fS och 64E0fN. Skala 1:10 000.

Inledning

Jönköpings läns museum har under maj månad 2023 genomfört en arkeologisk utredning inför byggnation av bostadshus inom fastigheterna Vasen 3 och 5 samt Vasallen 1 och Vasa 1 på Österängen i Jönköping. Beställare var Jönköpings kommun. Fält- och rapportansvarig var Jörgen Gustafsson, Jönköpings läns museum. Kartstudien utförd av Ådel V. Franzén, Jönköpings läns museum. Utredningsområdet var ca 3,9 hektar.

Målsättning och metod

Målsättningen med utredningen var att fastställa eventuell förekomst av forn- och/eller kulturlämningar inom utredningsområdet. Detta gjordes genom sökschaktsgrävning med grävmaskin och handgrävning av provrutor samt en mindre kartstudie.

Figur 2. Fotot är taget från SÖ mot kommunala byggnader med ängsmark i förgrunden.

Topografi

Utredningsområdet ligger mitt i Österängens bostadsområde och är omgivet av bostadshus, förskolor och en kyrka. Området består av skötta gräsmattor, ängsmark och hårdgjorda ytor. Det ligger i en terräng som sluttar ned mot Vättern. Cirka 700 meter norr om utredningsområdet ligger Vätterns södra strand och cirka 80 meter väster om rinner Skrämmabäcken förbi, ned mot Vättern.

Fornlämnings- och kulturmiljö

I området kring Österängen finns ett flertal lämningar från äldre järnålder. Strax norr om UO påträffades en härd (L1973:3155) vid en utredning 2001 (Haltiner Nordström 2001). I Vätternäs, ca 300 meter söder om UO finns flera boplatslämningar i form av härdar och stolphål, L1971:1067, L1971:1034 och L2021:94 (Borg & Kallerskog 2005). I kvarteret Elektronen, ca 800 meter öster om UO undersöktes runt millenieskiftet ett större härdområde med dateringar från bronsålder till järnålder (Borg & Hylén 2010). Neolitiska yxor har också påträffats i området. Vid Skrämmabäcken har en gråbrun yxa (L1974:5546) av flinta påträffats, ej närmare beskriven i Fornsök. I mitten av 30-talet påträffades två gravar (L2023:3016) vid sprängning i ett lertag mellan Österängen och Vätternäs (se figur 3). Gravarna beskrevs som två svartbrända päronformade gropar innehållande sot, brända ben och tre spetsnackiga yxor av flinta (Bergenblad 2001).

Figur 3. Den gröna punkten markerar ungefärligt var gravarna och yxorna påträffades i mitten av 30-talet. På den ekonomiska kartan från 50-talet kan man se resterna av lertaget.

Tidigare undersökningar

Se Fornlämnings- och kulturmiljö.

Figur 4. Vy över utredningsområdet mot öster, med ängsmark i förgrunden.

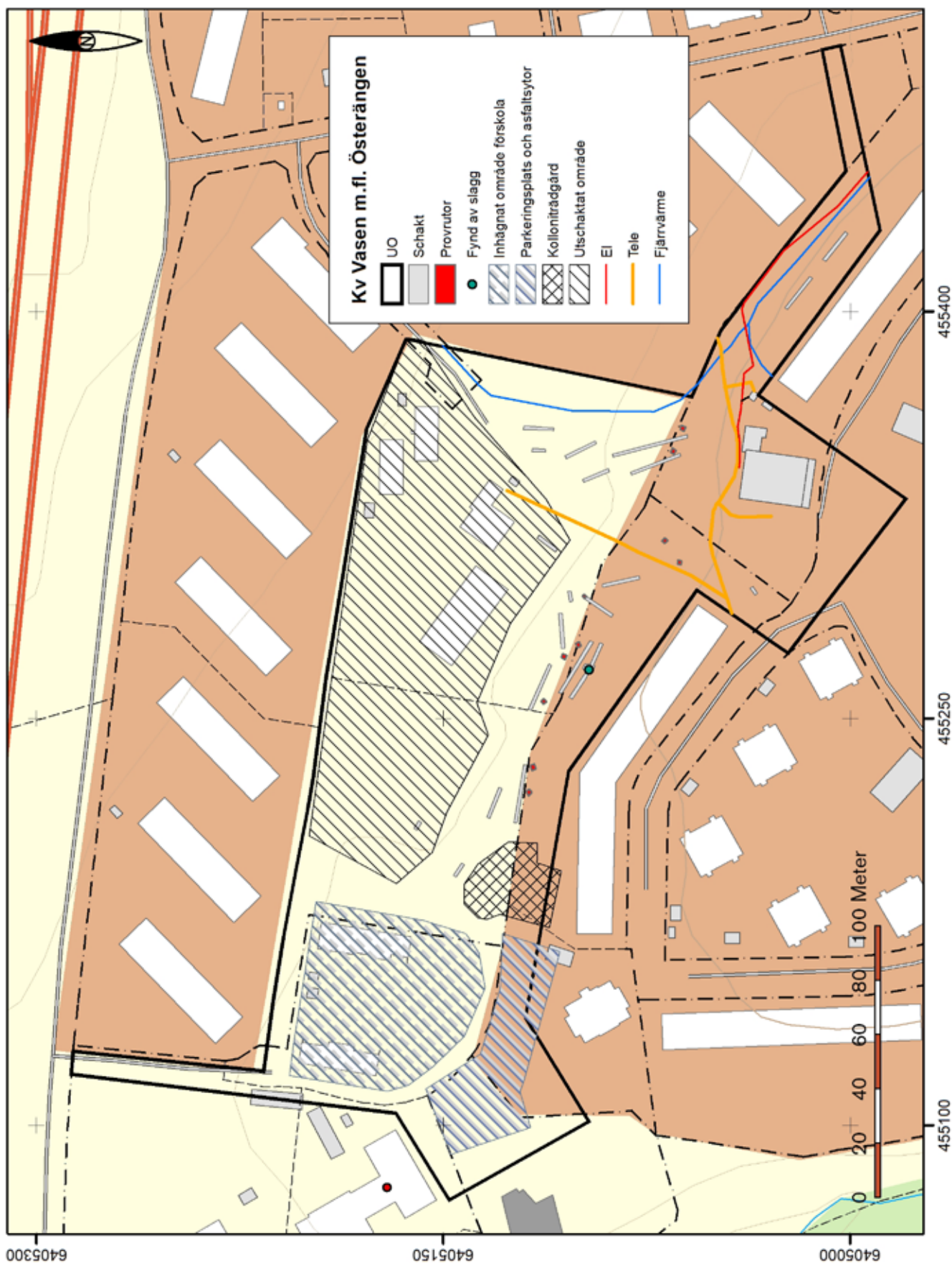
Resultat

Kartanalys

År 1645 låg det aktuella området som ängsmark under Sanna gård. Ängen betraktades inte som särskilt god, utan begreppet skenvallsäng används av lantmätare Duker, alltså en lite sank och lågavkastande äng. I ängen växer dock bestånd av hassel, björk och gråal. Dock kan ett frågetecknen sättas vid björken som på kartan skrivs böck eller böek. Är det i själva verket bok som växte i Sanna gårds äng?

År 1799 genomfördes Sanna ett storskifte och området betecknas fortfarande som äng och det aktuella området har namnen Nedre och Övre Fyllingshagen. Anteckningar om ängens avkastning visar att ängen är tämligen lågavkastande.

På 1830-års karta hade åkermarken krupit lite närmare utredningsområdet, men det är fortfarande som ängsmark Sannaborna nyttjade ytan. Det är troligt att grässlänterna från Bondberget och norrut mot de planare områdena vid Sanna och Rosenlund i långa tider använts som ängsmark innan hagmarken vidtog längre söderut upp mot Bondbergets topp. Man föredrog att odla upp och bosätta sig på lägre liggande marker.

Fält

Vid schaktningen kunde vi konstatera att i stort sett hela området bestod av påförda lermassor, som sannolikt kommer från urschaktningen för husen när de byggdes i slutet på 50-talet. Flera djupschakt grävdes där vi kunde konstatera att det i stort sett var omöjligt att fastställa vad som var den ursprungliga markytan. Inga anläggningar påträffades. I övrigt grävdes också 10 fyndtomma provrutor. I den norra delen av UO finns en stor utschaktad yta för fotbollsplan och byggnader. I den västra delen består en stor del av ytorna av parkeringsplatser, inhägnat område för förskola och ett odlingsområde. Endast ett fynd av slagg, troligen blästslag, påträffades i de påförda lermassorna.

Fynd

F nr	Sakord	Material	Antal	Vikt	Längd	Bredd	N	E	Z
1	Blästslag	Slagg	3	327	100	95	6405096,6	45567,8	124,6

Utvärdering av undersökningsplanen

Utredningen kunde genomföras enligt undersökningsplanen.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-4721-2022
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2023-04-19
 Jönköpings läns museums dnr: 2022-203
 Beställare: Jönköpings kommun
 Fält- och rapportansvarig: Jörgen Gustafsson
 Rapportgranskning: Lotten Haglund
 Fältpersonal: Anna Ödeén
 Fältarbetstid: 2023-06-08–2023-06-09
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Jönköpings kommun
 Socken: Jönköpings socken
 Fastighetsbeteckning: Vasen 3 och 5, Vasallen 1 och
 Vasa 1
 Belägenhet: 64E 0fS och 64E 0fN
 Koordinater: N6405145, E45545
 Koordinatsystem: Sweref 99 TM
 Höjdsystem: RH 2000
 Undersökningsyta: 3,9 hektar

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

ANTIKVARISK BEDÖMNING/KOMMENTAR

Antikvarisk bedömning görs utifrån Riksantikvarieämbetets praxis för tillämpning av kulturmiljölagen (KML). Lämningstyperna och deras bedömning redovisas i den så kallade *Lämningstypistan* som är upprättad och ajourhållen av Riksantikvarieämbetet. Länsstyrelsen gör den slutliga bedömningen inom ett uppdrag.

Fornlämning

Fornlämning är en lämning som är skyddad enligt kulturmiljölagen. För att kunna bedömas som fornlämning måste den vara äldre än 1850. Tre kriterier måste också vara uppfyllda; det ska vara en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Övrig kulturhistorisk lämning

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Möjlig fornlämning

Möjlig fornlämning anges för lämningar som kräver vidare utredning för att den antikvariska bedömningen ska kunna fastställas. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte kunnat fastställa lämningens utbredning.

Ingen antikvarisk bedömning

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller helt förstörda. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

Ej fastställd

Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser till exempel boplatslägen där en arkeologisk utredning steg 2 krävs för att eventuellt kunna finna spår som inte är synliga ovan mark.

Referenser

Kartmaterial

Lantmäteristyreliens arkiv (LSA):

Ljungarums socken, Sanna nr 1. Akt: E141-16E2:123-124. Geometrisk avmätning. Upprättad av Peter Jonsson Duker 1646

Ljungarums socken, Sanna nr 1. Akt: E141-16:1. Storskifte. Upprättad av Jonatan Montelin 1799.

Tryckta källor och litteratur

Bergenblad, Harry. 2001. Dynamitsalvan som röjde forngravar. *Vår hembygd 2001*. Huskvarna hembygdsförenings årsbok.

Borg, Jan. & Kallerskog, Linnéa. 2005. *Boplatslämningar från äldre järn-ålder: schaktkontroll i samband med nedläggning av fjärrvärme inom Vättersnäs : Ljungarums socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum rapport 2005:12. Jönköping

Borg, Jan. & Hylén, Håkan. 2011. *Härdar, hyddor och ett hus: två arkeologiska undersökningar av förhistoriska boplatslämningar, RAÄ 98, inom kv Elektronen, Hakarps socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum rapport 2010:07. Jönköping

Haltiner-Nordström, Susanne. 2001. *Boplatslämningar inom kvarteret Vanten 5, inför vägbyggnation till Österängskyrkan. Ljungarums socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum rapport 2001:24. Jönköping

Jönköpings läns museum har under maj månad 2023 genomfört en arkeologisk utredning inför byggnation av bostadshus inom fastigheten kv. Vasen 3 m.fl. på Österängen i Jönköping.

Enligt kartanalysen bestod området av lågproduktiv ängsmark från mitten av 1600-talet ända fram till 1800-talets mitt. Det är troligt att grässlänterna från Bondberget och norrut mot de planare områdena vid Sanna och Rosenlund i långa tider använts som ängsmark innan hagmarken vidtog längre söderut upp mot Bondbergets topp.

Vid schaktningen kunde vi konstatera att i stort sett hela området bestod av påförda lermassor, som sannolikt kommer från urschaktningen för husen när de byggdes i slutet på 50-talet. Flera djupschakt grävdes där vi kunde konstatera att det i stort sett var omöjligt att fastställa vad som var den ursprungliga markytan. Inga anläggningar påträffades. I övrigt grävdes också tio fyndtomma provrutor.

Inga fornlämningar påträffades.

